

ОБУЧЕНИЕТО ПО ИКОНОМИКА В СРЕДНОТО УЧИЛИЩЕ – ЦЕЛИ И ДОБРИ ПРАКТИКИ

Румина Вълкова

Университет за национално и световно стопанство, София

Резюме: В доклада са открити някои от основните цели, поставени пред обучението по икономика в средното образование, за да може то максимално адекватно да отговаря на потребностите и изискванията на пазара на труда. В последните години обучението по икономика има все по-важна роля, за да осигури добре подготвени и квалифицирани кадри за развиващите се отрасли. Във връзка с това са посочени някои добри практики на професионални гимназии и профилирани средни училища за повишаване на качеството на обучение и търсене на иновативни начини за усъвършенстване на образователния процес.

Ключови думи: обучение, икономика, добри практики.

Въведение

В последните години обучението по икономика намира все по-широко приложение, както като добра база за по-нататъшно образование, така и като сфера на развитие за учениците. Все повече практиката и пазарът на труда показват потребността си от добре подготвени кадри, които успешно да реализират своя потенциал. Редица глобални фактори водят до разширяването на свободните международни пазари и все по-широки възможности за сътрудничество в икономически план, както на национално, така и на международно ниво. Това от своя страна повишава интереса на съвременното поколение към изучаването на атрактивни и приложими в практиката науки.

Според Люба Михалкова „електронизацията и компютризацията, които навлизат професионално в управлението на всички човешки дейности, изискват нови методи на обучение и прилагане на усвоените професионални умения в непрекъснато променящата се житейска реалност“ [1].

Обучението по икономика не прави изключение и следва то да се адаптира към все по-нарастващите изисквания във всяка сфера на човешката дейност.

Според Славка Ненова „съвременната методика на обучение по икономика в средното училище отвежда към паралелното

въвеждане на когнитивно-дейността и бихейвиористичния подходи. Прилагането им изисква да се отчитат техните позитивни, както и ограничителни страни, да се изведат основните концептуални ориентири за всяко едно обучение“ [2].

Реформите в образователната система в последните години и профилирането на средните училища дава възможност фокусът на обучението да бъде съобразен с интересите на съвременното поколение ученици, от една страна, и потребностите на пазара на труда и възможностите за практическа реализация, от друга.

По данни на Националния статистически институт (НСИ) към учебната 2021/2022 г. общият брой на средните училища в България е 686¹. Данни за тяхното разпределение са поместени в таблица 1.

Таблица 1. Общообразователни училища по вид по данни на Националния статистически институт (НСИ) за учебната 2021/2022 г.¹

Общообразователни училища по вид	Брой за учебната 2021/2022 г.	В проценти
Обединени (I – X клас)	75	11%
Гимназии (VIII – XII клас)	116	17%
Средни (I – XII клас)	495	72%
Общо	686	100%

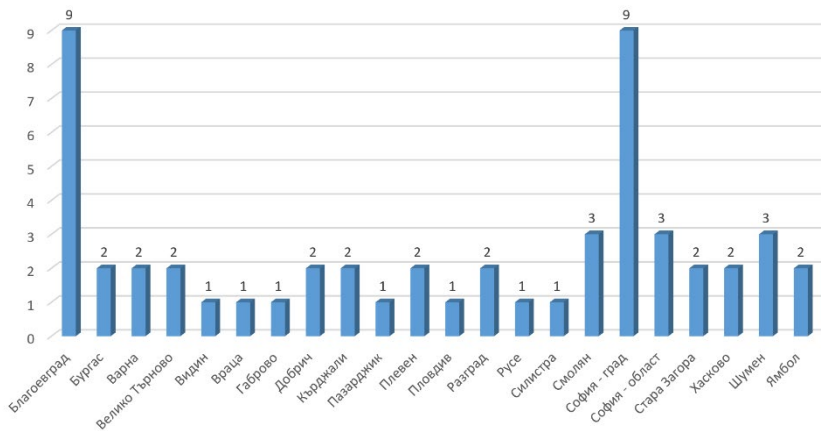
Средношколците могат да изберат обучение с профил „Икономическо развитие“ само в 54 училища от тези 686 общообразователни училища в цялата страна. По данни на Националния портал за кариерно ориентиране на учениците към МОН от общо 686 общообразователни училища само 54 (~ 8%) обучават с профил „Икономическо развитие“². В таблица 2 е показано разпределението на общообразователните училища с профил „Икономика“ по области в България. Данните са визуализирани на фиг. 1.

Таблица 2. Разпределение на общообразователните училища с профил „Икономика“ по области в България

Град в България	Брой училища с профил „Икономика“	В проценти
Благоевград	9	16,7%
Бургас	2	3,7%
Варна	2	3,7%
Велико Търново	2	3,7%
Видин	1	1,85%

Враца	1	1,85%
Габрово	1	1,85%
Добрич	2	3,7%
Кърджали	2	3,7%
Пазарджик	1	1,85%
Плевен	2	3,7%
Пловдив	1	1,85%
Разград	2	3,7%
Русе	1	1,85%
Силистра	1	1,85%
Смолян	3	5,55%
София-град	9	16,7%
София-област	3	5,55%
Стара Загора	2	3,7%
Хасково	2	3,7%
Шумен	3	5,55%
Ямбол	2	3,7%
Общо	54	100%

Брой училища с профил Икономика

Фиг. 1. Разпределение на профилираните средни училища и професионални гимназии с профил „Икономическо развитие“ по области в България по данни на Националния портал за кариерно ориентиране на учениците към МОН³

Данните от таблица 2 и фиг. 1 показват, че в 22 области в България има средни профилирани училища или професионални гимназии, които предлагат обучение с профил „Икономика/Икономическо развитие“.

Методология

В периода декември 2022 г. – февруари 2023 г. бе проведено изследване сред 110 учители от училища с профил „Икономика/Икономическо развитие“ относно използването на иновативни методи, подходи и инструменти; дигитализацията и добрите практики. В това число се включват участия в програми и проекти, национални и международни състезания и олимпиади и др. в обучението по икономика и предприемачество в средното образование. На базата на това изследване бяха проучени допълнително теоретични и електронни източници, свързани с методологията на обучението по икономика и предприемачество, както и информация за успешно осъществени програми и проекти в тази сфера.

Резултати

В резултат от проведеното проучване на теоретични и електронни източници са обобщени основните цели на обучението по икономика в средното училище в България и са представени някои примери за добри практики на профилирани средни училища и професионални гимназии, предоставящи възможности за използване на иновативни образователни технологии и участие в различни програми и проекти, чрез които да се подобри качеството на предлаганото обучение.

Основни цели, залагани в обучението по икономика в средното образование в България

Сред основните цели на обучението по икономика и предприемачество в средните училища, които се залагат може да открият следните:

- придобиване на знания, свързани с основните раздели в икономическата теория – изучават се основни понятия: икономика, търсене, предлагане, пазари, финансиране, производство и др.;
- придобиване на знания, свързани с международното икономическо сътрудничество;
- придобиване на знания относно основните икономически цикли;
- придобиване на умения за прилагане на теоретичните знания в практически ситуации;
- придобиване на умения за прилагане на получените знания при решаване на конкретни казуси.

Методологията за придобиване на знания и умения представлява съчетание от традиционна теория и практически

упражнения и компютърни симулации, подпомагани от компютърен софтуер и присъствие на бизнес консултанти [4]. Упражненията включват дискусии, игри, прожектиране на видеофилми, творчески задачи, тестове, анкети, работи в екип, игри по роли и др.

Добри практики в обучението по икономика в средното образование

Благодарение на навлизането на съвременни, иновативни информационни технологии и използването на различни иновативни методи, подходи и инструменти в образователния процес, се увеличават възможностите за подобряване на качеството на обучението във всички сфери. Все по-често професионалните гимназии и профилираните средни училища, предлагащи профил „Икономика/Икономическо развитие“, участват в различни програми, проекти, платформи и др. с цел добиване на опит и обратна връзка и даване на възможност на учениците да получат възможно най-добра реализация. Представям няколко примера за добри практики на различни училища в страната, чрез които, от една страна, се подобрява мотивацията на учителите и учениците и от друга, образованието се обвързва с реалните потребности на пазара на труда.

Национална финансово-стопанска гимназия (НФСГ), София – специалност „Икономика и мениджмънт“. Изградена е на базата на европейски стандарти по българо-австрийски образователен проект. Целите и изискванията към учениците са добиване на знания относно публичните финанси, самостоятелно вземане на мениджърски решения, задълбочен икономически анализ и др. Учебният план и обучението предлагат не само възпроизвеждане на учебния материал, но и добиване на приложими в практиката знания и умения.

Курсът на обучение е с продължителност пет години (8. – 12. клас) и дава възможност за придобиване на средно образование или на втора и/или трета степен на професионална подготовка. Придобива се квалификация – професия „Икономист“, след полагане на държавни изпити по теория и професията и практика на професията.

Професионална гимназия по икономика „Иван Илиев“, Благоевград – Стратегия за интернационализация – 2021 – 2027 г. Интернационализацията е управленски подход в образователната сфера, при който дейностите, свързани с международно сътрудничество, престават да бъдат изолирани в рамките на една

институция или отдел и се превръщат в приоритет и част от всички дейности, осъществявани в рамките на училището:

- преподаване;
- учене;
- ученически проекти;
- мобилност на ученици, преподаватели и администрация;
- трансгранични практики;
- създаване на благоприятна за развитие мултикултурна среда за работа, обучение и общуване.

Основна мисия на гимназията е осигуряването на висококвалифицирани и конкурентоспособни кадри, придобили знания и умения, приложими в практиката в областта на икономиката.

Училището предлага следните специалности: „Банково дело“, „Икономика и мениджмънт“, „Оперативно счетоводство“, „Икономическа информатика“, „Бизнес администрация“.

Учебните програми по всички специалности са съобразени с търсенето на кадри в съответната област в региона и страната.

Основните задачи, които ПГИ си поставя със Стратегията за интернационализация, са:

- изготвяне на план за международни дейности – разширяване на сътрудничеството с национални и международни образователни институции, подготвящи кадри в областта на икономиката;
 - използване на иновации и насърчаване на предприемачеството и предлагане на добри практики и методи с цел да се повишат качеството и привлекателността на предлаганото образование;
 - изготвяне и участие в различни програми и проекти – участие в програми по „Еразъм“; връзки с организации в чужбина; осъществяване на международен обмен и др.
- Стратегията обхваща няколко основни дългосрочни цели, сред които:
- вътрешни партньорства – с други средни профилирани училища, професионални гимназии и висши училища в страната;
 - международни партньорства – с различни образователни институции в страни от Европейския съюз;
 - мобилност за ученици – по теми в областта на икономиката;

- мобилност за персонала – възможности за придобиване на нови умения и компетентности;
- участие в национални и международни икономически състезания и олимпиади.

Гимназията е координатор на национално ниво на Международната олимпиада по икономика (International Economics Olympiad).

Професионална гимназия по икономика и управление „Елиас Канети“, Русе – участие в проект „Подкрепа за дуалната система на обучение“. Целта на проекта е съвместно с партньорите – големи търговски вериги, на учениците да се представят възможностите за кандидатстване и кариерно развитие в тези компании. В рамките на проекта се осъществяват срещи на ученици от 8. и 12. клас с представители на търговските фирми и се провеждат пробни стажове с цел учениците да се запознаят с работния процес в реална среда и да приложат получените знания по икономически дисциплини.

Професионална гимназия по икономика „Проф. д-р Димитър Табаков“, Сливен – ученици от гимназията участват в проект „Ученически проекти“, реализиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ с бенефициент Министерството на образованието и науката и съфинансиран чрез Европейските структурни и инвестиционни фондове.

Целта на проекта е да бъде повишено качеството на професионалното образование и то да бъде съобразено с потребностите на икономиката и пазара на труда.

Основните цели на проекта са:

- подобряване на взаимодействието между училището и бизнеса;
- привличане на представители на бизнес средите, които да представят на учениците съвременни методи на обучение, приложими в практиката;
- обвързване на професионалното образование с нуждите на пазара на труда;
- осигуряване на възможности за достъп до практическо обучение.

23. СУ „Фредерик Жолио-Кюри“, София – проект „Професия за теб“, реализиран в училището с ученици от 12. клас с профил „Икономически/Икономическо развитие“ по инициатива

на фондация „Дизайн за всички – България“ и консултантско дружество „ДБ Интерконсулт“. В рамките на проекта учениците са преминали курс по професионална ориентация.

Целта на проекта е учениците да получат правилна насока в професионалното си самоопределяне и да имат възможност за кариерно консултиране.

В практиката може да бъдат посочени още много като брой и разновидности примери за добри практики в средните профилирани и професионални училища. Целта е да покажем, че посоката на развитие на икономическите специалности в средното училище е правилна и стремежът е те да се превърнат не само във все по-желана област на образование, но и получените знания да дават добра база за надграждане на това образование в следващ етап, а също и учениците да придобият конкурентни умения и компетентности.

Заклучение

Нарастващата значимост на обучението по икономика в средните профилирани училища и професионални гимназии се определя от засилващия се интерес на днешното поколение ученици към области на образованието с добри възможности за развитие. Редица са факторите, които влияят върху процеса на обучение както в общообразователен план, така и в частност в обучението по икономика. Сред тях са използването на иновативни методи, подходи и инструменти; дигитализацията на обучението; развитието на технологиите и все по-широкото им прилагане в образованието и др. Съвкупността от фактори води до реформи и развитие на общообразователния процес като цяло и на обучението по икономика в частност. Провеждат се различни състезания, проекти, олимпиади и др., с помощта на които учениците могат не само да получат обратна връзка за нивото на получените знания, но и да имат стимул да търсят нови възможности за развитие. В областта на обучението по икономика в средното училище може да бъдат представени все повече положителни примери и добри практики на иновативни и инициативни училища, които се стремят да използват новостите за подготовка на своите ученици.

Бележки

¹ **Общообразователни** училища по вид. Училища, НСИ [официален сайт]. <https://www.nsi.bg/bg/content/3477>.

² **Национален** сайт за кариерно развитие [официален сайт]. <https://orientirane.mon.bg/>.

³ **Методология** за придобиване на знания и умения. Министерство на образованието и науката [официален сайт] <https://www.mon.bg/>.

References/Литература

1. **Mihalkova, L.** Metodika na obuchenieto po ikonomika. Sofia: UI „Stopanstvo“, 2001.
[**Михалкова, Л.** Методика на обучението по икономика. София: UI „Стопанство“, 2001.]
2. **Nenova, S.** Metodika na obuchenieto po ikonomika – osnovni aspekti. V. Tarnovo: Faber, 2010.
[**Ненова, С.** Методика на обучението по икономика – основни аспекти. В. Търново: Фабер, 2010.]

За автора

Румина Вълкова е асистент в катедра „Педагогика“ в Университета за национално и световно стопанство, София. За присъждане на докторска степен защитава дисертация на тема „Трансформация на културно-просветните функции на читалищата“. Има публикации в следните области: дейност на читалищата, гражданско общество, образование, обучение по икономика и предприемачество и др.

За контакт с автора: r.valkova@unwe.bg

SECONDARY SCHOOL ECONOMICS EDUCATION – OBJECTIVES AND GOOD PRACTICES

Rumina Valkova

University of National and World Economy, Sofia

Abstract: The paper highlights some of the main objectives set for the training in economics in secondary education so that it can respond as adequately as possible to the needs and requirements of the labor market. In recent years, education in economics has an increasingly important role to play in providing well-trained and qualified personnel for developing industries. In this regard, some good practices of vocational high schools and specialized secondary schools for improving the quality of education and searching for innovative ways to improve the educational process are indicated.

Keywords: training, economy, good practice.

About the Author

Rumina Valkova is an Assistant Professor at the Department of Pedagogy at the University of National and World Economy, Sofia. She has defended a dissertation on the topic: “Transformation of the Cultural and Educational Functions of the Chitalishte”. She has publications in the field of Chitalishte activity, civil society, education, training in economics and entrepreneurship, etc.

To contact the Author: r.valkova@unwe.bg